

Onderzoeksplan NOM

Opstellers	Sam Heslinga, Anke Pietersma en Klaas Kwakkel
Portefeuillehouder	Anneke Beukers
Datum	17 juni 2022

Inhoud

1.	Introductie	3
2.	Relevante context	4
2.1	Over de NOM.....	4
2.2	Maatschappelijke resultaten	4
2.3	Kwaliteit van de informatievoorziening	5
2.4	Zeggenschap.....	7
2.5	Ervaringen elders	7
3.	Doelstelling, centrale vraag en onderzoeksvragen	8
4.	Aanpak van het onderzoek	9
4.1	Plan van aanpak op hoofdlijnen	9
4.2	Gebruik van beeld	10
4.3	Afbakening en onderzoeksperiode.....	10
4.4	Planning onderzoek op hoofdlijnen.....	10
Bronnen 11		

1. Introductie

In het onderzoeksprogramma 2021-2022 staat dat de Noordelijke Rekenkamer onderzoek gaat doen naar de Noordelijke Investerings- en Ontwikkelingsmaatschappij N.V. (NOM).¹ Ten opzichte van de tekst in het onderzoeksprogramma kiezen wij in dit onderzoeksplan voor iets meer nadruk op de *kwaliteit van informatie*² over de NOM waarmee Provinciale Staten in staat worden gesteld kaders te stellen en te controleren als vraagstuk in dit onderzoek. De reden daarvoor is dat de Noordelijke Rekenkamer recentelijk in diverse onderzoeken aanbevelingen heeft gedaan die zich richten op de informatievoorziening (in het algemeen) van Gedeputeerde Staten aan Provinciale Staten.³

Voor alle drie de Noordelijke provincies speelt de NOM een belangrijke rol in de uitvoering van het provinciale beleid ter versterking van de regionale economie. De NOM heeft eigen middelen en beheert middelen namens de provincies die zij inzet voor het stimuleren van de regionale economie. De NOM is in 1974 opgericht als regionale ontwikkelingsmaatschappij door het toenmalige ministerie van Economische Zaken, met als doel het wegwerken van de economische achterstand van het Noorden ten opzichte van de rest van Nederland. Inmiddels is de doelstelling verschoven naar het versterken van de regionale economie. De visie is kort weergegeven in het jaarplan 2021: Ondernemingen doen groeien. De provincies Fryslân, Groningen en Drenthe bezaten sinds 1991 gezamenlijk 0,03 procent van de aandelen van de NOM en sinds 2017 vijftig procent met als gevolg meer zeggenschap over en verantwoordelijkheid voor de NOM. Daar hebben de provincies gezamenlijk ruim € 60 miljoen voor betaald. De rest van de aandelen is in bezit van het Rijk.

¹ Noordelijke Rekenkamer, *Onderzoeksprogramma 2021-2022*, vastgesteld door het College van de Noordelijke Rekenkamer op 21 oktober 2020.

² En minder de informatievoorziening over de NOM in zijn geheel.

³ Noordelijke Rekenkamer, *In de ban van de Ringweg? Onderzoek naar de informatievoorziening over de Aanpak Ring Zuid*, 14 februari 2022, Noordelijke Rekenkamer, *Goed beslagen ten ijs? Een onderzoek naar de besluitvorming inzake het ijsstadion Thialf*, 4 oktober 2021 en Noordelijke Rekenkamer, *Uit het oog, uit het hart? Revolverende fondsen in Drenthe / Fryslân / Groningen*, 22 maart 2021.

2. Relevante context

2.1 Over de NOM

De activiteiten van de NOM bestaan uit ‘business development’ en ‘acquisitie’.⁴ Met business development bedoelt men de activiteiten waarmee de NOM innovatieve (MKB-)bedrijven ondersteunt. De meest directe vorm is het verstrekken van financiering (leningen, aandelenkapitaal) aan innovatieve ondernemingen, maar onder business development valt bijvoorbeeld ook het helpen van ondernemers met het schrijven van een businessplan. Acquisitieactiviteiten zijn de activiteiten die de NOM uitvoert om (buitenlandse) bedrijven te interesseren voor Noord-Nederland en hen te verleiden zich hier te vestigen. De NOM beschikt over eigen fondsen om deze doelen te bereiken.⁵ Daarnaast beheert zij enkele provinciale (revolverende) fondsen.⁶ We richten ons in dit onderzoek primair op de fondsen die van de NOM zelf zijn; voor meer informatie over de fondsen die in beheer van de NOM zijn verwijzen we naar eerder gepubliceerd onderzoek van de Noordelijke Rekenkamer over revolverende fondsen.⁷

2.2 Maatschappelijke resultaten

Zoals hierboven geschetst is er met de verwerving van de NOM-aandelen € 60 miljoen gemoeid. Bij een dergelijk bedrag mag je aannemen dat de provincies in de gaten houden of de doelen die zij met het eigenaarschap van de NOM beoogden worden gerealiseerd. De NOM kent strategische ambities: het bijdragen aan maatschappelijke opgaven, slimmer gezonder en duurzamer, het blijvend stimuleren van bedrijvigheid, banengroei en duurzaamheid en het zijn van een toegankelijke, ondernemende en wendbare organisatie. Relevante vraag is hoe de NOM deze ambities nastreeft en op welke manier de provincies daarover worden geïnformeerd. Jaarlijks legt de NOM verantwoording af in het jaarverslag, hierin gaat zij in op de resultaten in het betreffende jaar. In het jaarverslag beschrijft de NOM hoeveel investeringen zij heeft gedaan en hoeveel banen dat heeft opgeleverd. Volgens het jaarverslag over 2021 heeft de NOM in dertien innovatieve beginnende ondernemingen (‘startups’) geïnvesteerd, waardoor er 120 nieuwe banen zijn gecreëerd.⁸ In 2021 deed de NOM 24 investeringen in MKB bedrijven die zich richten op een duurzamer, gezonder en slimmer Noord Nederland. Over 2021 heeft de NOM vijf acquisitieprojecten gerealiseerd. Onder andere Shine Medical heeft besloten zich te vestigen in

⁴ Noordelijke Investerings- en Ontwikkelingsmaatschappij, *Jaarverslag 2021*, 2021, p.8-10.

⁵ Gedurende het onderzoek zullen we bepalen of welke tak(ken) we ons richten: business development, acquisitie of beiden.

⁶ Deze fondsen richten zich op economische ontwikkeling in de provincie. Voor Fryslân gaat het om de Friese Ontwikkelingsmaatschappij (FOM), voor Drenthe om het MKB Fonds Drenthe en voor Groningen om het Investeringsfonds Groningen en het GROEIFonds. Voor het beheer ontvangt de NOM jaarlijks een beheervergoeding van de Noordelijke provincies.

⁷ Noordelijke Rekenkamer, *Uit het oog, uit het hart? Revolverende fondsen in Drenthe / Fryslân / Groningen*, 22 maart 2021.

⁸ Noordelijke Investerings- en Ontwikkelingsmaatschappij, *Jaarverslag 2021*, 2021, p.24.

het Noorden. Met deze acquisitieprojecten zijn 360 nieuwe arbeidsplaatsen gemoeid.⁹ Inzicht in de resultaten over het huidige jaar, 2022, biedt de NOM via haar website: <https://www.nom.nl/nom-in-cijfers/trackrecord/>. Hoe het aantal nieuwe banen in het jaarverslag en op deze website exact berekend is, is vooralsnog niet duidelijk.¹⁰

2.3 Kwaliteit van de informatievoorziening

Als aandeelhouders lopen de provincies het risico op te draaien voor mogelijke verliezen van de NOM.¹¹ Inherent aan het verstrekken van risicokapitaal is het risico dat (een deel van) de verstrekte middelen niet terugvloeit. Om niet onaangenaam verrast te worden door slechte financiële resultaten van de NOM is een goede informatievoorziening¹² belangrijk. De kans op slechte financiële resultaten is aanwezig: over 2019 boekte de NOM een verlies van ruim € 5 miljoen.¹³

De NOM staat op afstand van de provincie. Daar kunnen goede redenen voor zijn, zoals het ontbreken van specifieke expertise bij de provincies of het voorkomen van politieke inmenging bij afzonderlijke investeringsbesluiten van de NOM. De NOM legt verantwoording af aan haar aandeelhouders, onder andere via de algemene vergadering van aandeelhouders. Dat aandeelhouderschap wordt voor de provincies ingevuld door het College van Gedeputeerde Staten. Het College informeert vervolgens Provinciale Staten. Provinciale Staten worden dus indirect geïnformeerd over de NOM. Verder is de NOM geen verbonden partij van slechts één provincie, maar van drie en het Rijk. De indirecte informatievoorziening, het gedeelde eigenaarschap en de complexiteit van de structuur van de NOM (eigen fondsen en fondsen in beheer) kunnen van invloed zijn op de betrokkenheid van Provinciale Staten bij (de activiteiten van) de NOM. Daar komt bij dat Gedeputeerde Staten in hun rol als aandeelhouders andere belangen kunnen vertegenwoordigen dan Gedeputeerde Staten in hun rol als het dagelijks bestuur van de provincie. Het is een bekend gegeven dat volksvertegenwoordigers (maar ook bestuurders) vaak een grote afstand ervaren tot verbonden partijen.¹⁴

De informatievoorziening over verbonden partijen loopt in eerste instantie via de planning en control cyclus van de provincies. De desbetreffende documenten voldoen aan strikte vormeisen.

⁹ Gebaseerd op: Noordelijke Investerings- en Ontwikkelingsmaatschappij, *Jaarverslag 2021*, 2021, p.32; <https://www.rtvnoord.nl/nieuws/819093/amerikaanse-isotopenfabriek-kiest-voor-veendam-200-banen-er-bij> (geraadpleegd 24 mei 2022) en <https://www.rtvnoord.nl/nieuws/889970/provincie-trekt-portemonnee-voor-komst-shine-medical-naar-veendam> (geraadpleegd 24 mei 2022).

¹⁰ Meer informatie over de manier waarop werkgelegenheidseffecten van gefinancierde projecten worden gemeten kan worden gevonden in Noordelijke Rekenkamer, *Werkt Het? Beoordeling werkgelegenheidsmetingen structuurversterkende programma's Drenthe / Fryslân / Groningen*, 12 november 2018.

¹¹ Zie in dit kader ook het onderzoek van de Noordelijke Rekenkamer naar Thialf, waarbij de provincie Fryslân de aandelen verwierf in Thialf: Noordelijke Rekenkamer, *Goed beslagen ten ijs? Een onderzoek naar de besluitvorming inzake het ijsstadion Thialf*, 4 oktober 2021.

¹² Kwalitatief goed en tijdig. Met kwalitatief goed kan gedacht worden aan informatie die goed onderbouwd, navolgbaar, controleerbaar, (min of meer) volledig en objectief is. Dit begrip zal gedurende het onderzoek nader uitgewerkt worden.

¹³ <https://www.nom.nl/media/actueel/nom-presenteert-jaarcijfers-groei-en-innovatiekracht-2019-in-ander-licht-door-coronacrisis> (geraadpleegd op 19 mei 2022).

¹⁴ Braak, H. ter, Koopman, E. en A. van Bruggen, *Democratie en verbonden partijen*, Tijdschrift voor Public Governance, Audit & Control (TPC), nummer 5 van 2017.

In de verplichte paragraaf over de verbonden partijen geven de provincies per verbonden partij een aantal feitelijke gegevens weer, waaronder de rechtsvorm, het resultaat, het financiële belang van de provincie en de financiële risico's van de verbonden partij. Voor veel beleidsonderwerpen spelen de planning en control documenten een belangrijke rol in de informatievoorziening aan Provinciale Staten. Vanwege de grote hoeveelheid onderwerpen in en de strikte vormeisen aan die documenten is de informatiewaarde ervan beperkt (voor wat betreft de NOM). In Drenthe hebben Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten nadere afspraken gemaakt over de informatievoorziening van verbonden partijen.¹⁵ Deze afspraken schrijven voor dat Provinciale Staten jaarlijks geïnformeerd worden door middel van het jaarverslag van de verbonden partij. Het jaarverslag wordt door de ambtelijke organisatie van de provincie Drenthe voorzien van een toelichtende notitie waarin Gedeputeerde Staten de link leggen tussen verbonden partij en provinciale maatschappelijke doelen en doelbereiking. Bovendien schrijven deze afspraken voor dat verbonden partijen een standaardagendapunt zijn in Statencommissievergaderingen. In het onderzoek naar revolverende fondsen heeft de Noordelijke Rekenkamer aanbevolen om een vergelijkbare afspraak te maken in Groningen en Fryslân. Deze aanbeveling is door Provinciale Staten van Fryslân en Groningen overgenomen. In hoeverre de aanbeveling inhoudelijk al is geïmplementeerd, is niet bij de Noordelijke Rekenkamer bekend. Naast deze formele afspraken rondom de informatievoorziening, worden Provinciale Staten wellicht ook op 'informelere' manieren geïnformeerd, via bijvoorbeeld presentaties of werkbezoeken.

Aan de ene kant is dus sprake van een op afstand geplaatste organisatie, terwijl aan de andere kant de provincies (en het Rijk) bestuurlijk en financieel verantwoordelijk zijn en zij via de NOM maatschappelijke doelen nastreven. Nog meer dan bij de reguliere informatievoorziening is het bij het ontstaan van eventuele problemen (bijvoorbeeld financieel of een gebrek aan maatschappelijke resultaten) cruciaal om volksvertegenwoordigers goed, tijdig en volledig te informeren, zodat zij daarop kunnen anticiperen. Bij een indirecte informatievoorziening aan Provinciale Staten bestaat het risico dat Provinciale Staten later dan mogelijk worden geïnformeerd en dat zij achter de feiten aanlopen of het gevoel hebben dat dit het geval is.

Provinciale Staten kunnen hun controlerende rol met betrekking tot de NOM alleen goed spelen als zij tijdig worden voorzien van kwalitatief goede beleidsinformatie.

Voorbeeld uit Overijssel, lening aan Lithium Werks

Oost NL, de oostelijke equivalent van de NOM, verstrekke in 2018 in totaal € 7,5 miljoen aan Lithium Werks om op de voormalige luchthaven van Twente een campus voor onderzoek en ontwikkeling te bouwen. Dit zou 2000 banen opleveren. Van de € 7,5 miljoen was € 2,5 miljoen afkomstig uit het Innovatiefonds Overijssel. Provinciale Staten hadden daar, op voorspraak van Gedeputeerde Van Hijum die op zijn beurt een positief advies had ontvangen van Oost NL, toestemming voor gegeven. Kort nadat de lening was verstrekt, maakte Lithium Werks bekend dat het project niet doorging. Hierover moest Van Hijum zich verantwoorden aan Provinciale Staten. Daarnaast gaven Provinciale Staten opdracht voor een onderzoek

¹⁵ Voor uitgebreidere informatie hierover, zie Noordelijke Rekenkamer, *Uit het oog, uit het hart? Revolverende fondsen in de provincie Drenthe*, 22 maart 2021.

naar de gang van zaken. Tot op de dag van vandaag is het niet duidelijk of Lithium Werks de lening zal terugbetalen.¹⁶

2.4 Zeggenschap

De NOM is één van de negen regionale ontwikkelingsmaatschappijen in Nederland.¹⁷ Vijf daarvan zijn een B.V., vier, waaronder de NOM, een N.V. Bij de aankoop van de aandelen van de NOM in 2017 is ervoor gekozen om 50% van de aandelen bij het Rijk te laten en de andere 50% gelijk te verdelen over de drie noordelijke provincies. Het aandeelhouderschap wordt ingevuld door het College van Gedeputeerde Staten. De vraag kan gesteld worden welke gevolgen de verdeling van de aandelen en de invulling van het aandeelhouderschap door het College hebben voor de kwaliteit en de tijdigheid van de verstrekte informatie aan Provinciale Staten. En stelt dat de Staten voldoende in staat kaders te stellen en te controleren?

Een gevolg van de gekozen aandelen verdeling is dat de individuele noordelijke provincies ‘slechts’ 1/6 deel van de aandelen in bezit hebben en dus ook voor 1/6 deel zeggenschap hebben in aandeelhoudersvergaderingen. Als een individuele provincie iets wil bewerkstelligen, dan is zij afhankelijk van het draagvlak onder de andere aandeelhouders. Dat roept de vraag op in hoeverre de provincies in de voorbereiding naar en tijdens deze vergaderingen samen optrekken of juist niet? Dat geldt ook voor vraagstukken met betrekking tot het informeren van Provinciale Staten. Wat gebeurt er als de Gedeputeerde uit één provincie de Staten wil informeren over een kwestie, maar de andere aandeelhouders willen dit niet? En hoe zit het als een provincie haar belang in de NOM zou willen verkopen? Wat is in dit kader vastgelegd in formele documenten, zoals de statuten en de aandeelhoudersinstructie?

2.5 Ervaringen elders

Zoals hiervoor al vermeld, is de NOM niet de enige regionale ontwikkelingsmaatschappij. Het kan interessant zijn om te bestuderen op welke manier de desbetreffende volksvertegenwoordigingen betrokken worden bij die ROM's. Dit kan waardevolle lessen opleveren over de kwaliteit van de informatievoorziening over de NOM aan Provinciale Staten van Drenthe, Fryslân en Groningen.

¹⁶ <https://www.innofunding.nl/nl/nieuws/05/09/19/innovatiefonds-overijssel-voorlopig-dicht-vanwege-perikelen-lithium-werks/> (geraadpleegd op 26 november 2020), <https://www.tubantia.nl/enschede/provincie-grijpt-hard-in-bij-innovatiefonds-en-neemt-geen-nieuwe-aanvragen-in-behandeling~a75a5a00/> (geraadpleegd op 26 november 2020), <https://fd.nl/ondememen/1285654/oost-nl-en-lithium-werks-steggelen-over-lening-van-7-5-mln> (geraadpleegd op 26 november 2020) en <https://www.rtvoost.nl/nieuws/2004899/eddy-van-hijum-heeft-ongemakkelijk-gevoel-bij-lithium-werks-ik-durf-niet-te-zeggen-of-het-geld-terugkomt> (geraadpleegd 24 mei 2022).

¹⁷ www.rom-nederland.nl

3. Doelstelling, centrale vraag en onderzoeksvragen

Het doel van het onderzoek is het toetsen van de kwaliteit van de informatie over de NOM aan Provinciale Staten.

De centrale onderzoeksvraag luidt als volgt:

Is de kwaliteit van de informatie over de bereikte maatschappelijke resultaten van de NOM aan Provinciale Staten voldoende om hun taken uit te oefenen en in hoeverre draagt het gedeelde eigenaarschap, en de invulling ervan door de provincies, daaraan bij?

Deze centrale onderzoeksvraag valt uiteen in de onderstaande deelvragen:

1. Hoe maakt de NOM inzichtelijk wat zij met haar activiteiten bijdraagt aan realisatie van haar maatschappelijke doelstellingen (versterken regionale economie) en hoe goed onderbouwd is dit?
2. Op welke manier geven de provincies Drenthe, Fryslân en Groningen, al dan niet gezamenlijk invulling aan hun aandeelhouderschap?
3. Worden Provinciale Staten in staat gesteld hun kaderstellende en controlerende taken goed uit te oefenen met de ontvangen informatie over de NOM?
4. Wat kan er geleerd worden van ervaringen met informatievoorziening aan en betrokkenheid van volksvertegenwoordigingen uit andere landsdelen waar regionale ontwikkelingsmaatschappijen actief zijn?

4. Aanpak van het onderzoek

4.1 Plan van aanpak op hoofdlijnen

Deelvraag 1

Om deelvraag 1 te beantwoorden zullen we documenten analyseren waarin de NOM ingaat op de maatschappelijke resultaten van haar activiteiten. We denken dan in eerste instantie aan de jaarverslagen van de NOM, maar dat kunnen bijvoorbeeld ook (externe) evaluaties zijn. In aanvulling daarop zullen we gesprekken voeren met medewerkers van de NOM en zullen we bij de ontvangers van steun van de NOM inventariseren welke effecten er als gevolg van de steun gerealiseerd zijn. Daarmee kan de betrouwbaarheid van de verantwoordingsinformatie van de NOM getoetst worden. Wellicht dat we ook een expertmeeting zullen organiseren, waarbij we de bevindingen ten aanzien van deelvraag 1 voorleggen aan een aantal experts.

Deelvraag 2

Voor de beantwoording van deelvraag 2 zullen we relevante documenten raadplegen, bijvoorbeeld statuten, principeakkoorden, aandeelhoudersinstructies, aandeelhoudersstrategieën en verslagen van aandeelhoudersvergaderingen. Tevens zullen we (oud-)Gedeputeerden die de NOM in hun portefeuille hebben (hadden) interviewen.

Deelvraag 3: deelonderzoek

Om deelvraag 3 te beantwoorden zullen we onderzoeken welke informatie met Statenleden is gedeeld over de NOM en hoe Statenleden zich hebben opgesteld. In het bijzonder zullen we kijken naar de betrokkenheid van de Staten en kwaliteit van de aangereikte informatie over maatschappelijke resultaten en de strategische doelen van de NOM. Werden Provinciale Staten (kwalitatief voldoende en tijdig) geïnformeerd, werden onzekerheden tijdig onderkend¹⁸ en konden zij op basis van die informatie een weloverwogen beslissing nemen? Heeft de gedeelde zeggenschap over de NOM hierin belemmerend of juist versterkend gewerkt? Het gaat dan in ieder geval over een analyse van de Staten(commis)sievergaderingen in de periode 2016 tot nu. We zullen ook kijken naar de eventuele informele momenten waarop de Staten zijn geïnformeerd over de NOM.¹⁹ Voor de uitvoering van dit deelonderzoek zullen we een stagiair(e) inzetten. Wellicht dat we ook gesprekken zullen voeren met Statenleden.

¹⁸ En zijn daarmee de Staten “in control”? Zie voor meer informatie <https://www.house-of-control.nl/wat-betekent-in-control-zijn.html> (geraadpleegd 7 juni 2022).

¹⁹ Mits we die momenten helder in beeld weten te krijgen.

Deelvraag 4

We zullen deelvraag 4 beantwoorden door externe bronnen te raadplegen.²⁰ We denken dan bijvoorbeeld aan ander relevant onderzoek over de verhouding tussen ontwikkelingsmaatschappij en betreffende gemeente/provincie elders in den lande. Hiervoor zullen we ook contact opnemen met andere provinciale (en wellicht gemeentelijke) rekenkamers. Ook de brieven van de Algemene Rekenkamer aan het Rijk (op grond van artikel 4.7 Comptabiliteitswet 2016) betreffende de oprichting van regionale ontwikkelingsmaatschappijen elders kunnen hier bij betrokken worden.

4.2 Gebruik van beeld

We willen in dit onderzoek experimenteren met het gebruik van beeld. Zo zijn we voornemens om bij de publicatie van het onderzoek een infographic te publiceren. Dit kan bijvoorbeeld gaan over de belangrijkste hoofdboodschap(pen), hoofdconclusie, belangrijke deelconclusie(s) of aanbevelingen van het onderzoek.

4.3 Afbakening en onderzoeksperiode

Dit onderzoek kijkt voornamelijk terug op de periode 2017 tot en met 2022. We kiezen voor 2017, omdat de Noordelijke provincies In 2016 hebben ingestemd met de aankoop van de aandelen in de NOM. Dit is geëffectueerd per 1 januari 2017. Waar relevant (o.a. deelvraag3) zullen we ook de aanloofase tot dat besluit onderzoeken.

4.4 Planning onderzoek op hoofdlijnen

Acties	Data
Oriëntatie en vooronderzoek	Mei-juni 2022
Vaststellen onderzoeksplan (college NRK)	Juni 2022
Aankondiging en startgesprekken provincies en NOM	Juni-juli 2022
Onderzoek, feitenverzameling, interviews en gesprekken	Juni-oktober 2022
Deelonderzoek stagiair	September-oktober 2022
Nota van bevindingen	November
Ambtelijk hoor en wederhoor	November en december 2022
Schrijven eindrapport	November en December 2022
Bestuurlijk rapport	December 2022
Bestuurlijk hoor en wederhoor	December 2022 – Januari 2023
Aanbieding eindrapportage	Februari 2023

²⁰ Mochten we relevante informatie aantreffen voor de andere deelvragen, dan zullen we die uiteraard ook opnemen in het onderzoek.

Bronnen

- Algemene Rekenkamer, Brief aan de Minister van EZK betreffende mede-oprichting van ROM in West bv; overleg op grond van artikel 4.7 CW 2016, 28 juni 2021.
- Braak, H. ter, Koopman, E. en A. van Bruggen, *Democratie en verbonden partijen*, Tijdschrift voor Public Governance, Audit & Control (TPC), nummer 5 van 2017.
- Centraal Bureau voor de Statistiek, *Kwantitatieve effectmeting Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen, 2011-2020*, februari 2022.
- Noordelijke Investerings- en Ontwikkelingsmaatschappij, *Jaarverslag 2021*, 2021.
- Noordelijke Rekenkamer, *Onderzoeksprogramma 2021-2022*, vastgesteld door het College van de Noordelijke Rekenkamer op 21 oktober 2020.
- Noordelijke Rekenkamer, In de ban van de Ringweg? Onderzoek naar de informatievoorziening over de Aanpak Ring Zuid, 14 februari 2022.
- Noordelijke Rekenkamer, Goed beslagen ten ijs? Een onderzoek naar de besluitvorming inzake het ijsstadion Thialf, 4 oktober 2021.
- Noordelijke Rekenkamer, Uit het oog, uit het hart? Revolverende fondsen in Drenthe / Fryslân / Groningen, 22 maart 2021.
- Noordelijke Rekenkamer, Werkt Het? Beoordeling werkgelegenheidsmetingen structuurversterkende programma's Drenthe / Fryslân / Groningen, 12 november 2018.

- Financieel Dagblad
<https://fd.nl/ondernemen/1285654/oost-nl-en-lithium-werks-steggelen-over-lening-van-7-5-mln> (geraadpleegd op 26 november 2020)
- House of Control
<https://www.house-of-control.nl/wat-betekent-in-control-zijn.html> (geraadpleegd 7 juni 2022)
- Innofunding
<https://www.innofunding.nl/nl/nieuws/05/09/19/innovatiefonds-overijssel-voorlopig-dicht-vanwege-perikelen-lithium-werks/> (geraadpleegd op 26 november 2020)
- NOM.nl
<https://www.nom.nl/media/actueel/nom-presenteert-jaarcijfers-groei-en-innovatiekracht-2019-in-ander-licht-door-coronacrisis> (geraadpleegd op 19 mei 2022)
- Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen
www.rom-nederland.nl (geraadpleegd op 30 mei 2022)
- RTV Noord
<https://www.rtvnoord.nl/nieuws/819093/amerikaanse-isotopenfabriek-kiest-voor-veendam-200-banen-er-bij> (geraadpleegd 24 mei 2022)
<https://www.rtvnoord.nl/nieuws/889970/provincie-trekt-portemonnee-voor-komst-shine-medical-naar-veendam> (geraadpleegd 24 mei 2022)
- RTV Oost

<https://www.rtvvoost.nl/nieuws/2004899/eddy-van-hijum-heeft-ongemakkelijk-gevoel-bij-lithium-werks-ik-durf-niet-te-zeggen-of-het-geld-terugkomt> (geraadpleegd 24 mei 2022)

- Tubantia

<https://www.tubantia.nl/enschede/provincie-grijpt-hard-in-bij-innovatiefonds-en-neemt-geen-nieuwe-aanvragen-in-behandeling~a75a5a00/> (geraadpleegd op 26 november 2020)